

Дискусійні аспекти науково-методичних рекомендацій щодо підготовки та призначення судових технічних експертиз документів

Максим Будзієвський

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу, Запорізьке відділення
Дніпропетровського НДІСЕ Мін'юсту України, м. Запоріжжя, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6094-7875>, e-mail: pinboxmb@gmail.com

Розглянуто питання щодо необхідності оновлення науково-методичних рекомендацій, зокрема в частині проведення судової технічної експертизи документів.

Ключові слова: науково-методичні рекомендації; технічна експертиза документів; дискусійні аспекти; удосконалення та ефективність судової експертизи.

Controversial Aspects of Scientific and Methodological Guidelines on Preparation and Appointment of Forensic Questioned Document Examination

Maksym Budzievskiy

The paper stresses the need to update scientific and methodological guidelines, particularly in relation to forensic questioned document examination.

Keywords: scientific and methodological guidelines; forensic questioned document examination; controversial aspects; improvement and efficiency of forensic examination.

Як відомо для дослідження кожного виду об'єктів в судовій експертизі розробляється методика, тобто система категоричних або альтернативних науково-обґрунтованих приписів щодо вибору та застосування в певній послідовності й у певних наявних або створюваних умовах методів і засобів (пристроїв, приладів і апаратури) для розв'язання конкретного експертного завдання.

Головна мета експертної методики — розв'язання певного експертного завдання. Вона є результатом типової експертної методики або творчого підходу експерта в розв'язанні оригінального завдання.

Крім того, важливим аспектом проведення будь-якого експертного дослідження є існування науково-методичних рекомендацій, які забезпечують стандартизацію процесів призначення та проведення судових експертиз. Зазначені рекомендації мають відповідати сучасності. Вони слугують інструментом для забезпечення єдності під-

ходів під час експертних досліджень, покращуючи якість судових експертиз.

На жаль, у деяких видах експертних досліджень науково-методичні рекомендації не відповідають зазначеним критеріям, що, своєю чергою, потребує постійного їх оновлення.

Так, відповідно до підпункту 3.2.7 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі — *Рекомендації*) [1] зазначено орієнтовний перелік запитань з експертної спеціальності 2.3 «Дослідження друкарських форм та інших способів виготовлення документів», а саме:

— Чи намальовано бланк документа даною особою?

— Чи вирізана печатка, відтиск якої є на даному документі, певною особою?

— Чи певною особою надруковано наданий машинописний текст?

Однак у подальшому змісті Рекомендацій не зазначено, які зразки, їх якість і кількість

необхідні для проведення порівняльного дослідження. Навіть більше, в Реєстрі методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України (далі — *Реєстр*) взагалі не зазначено, якою саме методикою регламентовано проведення даного виду експертного дослідження [2].

Згідно з п. 3.12 Рекомендацій для ідентифікації особи, яка нарисувала (вирізала) друкарську форму, надаються вільні зразки відтисків, однотипних з досліджуваним (по можливості), та експериментальні — виконані особою, яка підлягає ідентифікації, з пам'яті й шляхом зарисовування з оригіналу.

До відбору зразків доцільно залучати експерта (спеціаліста).

Вимога щодо залучення експерта (спеціаліста) суперечить п. 2 ст. 79 КПК України, у якому зазначено, що «спеціаліст, експерт не має права брати участі в кримінальному провадженні, якщо він проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні» [3].

Крім того, відповідно до п. 2 ст. 77 КПК України підставою для відводу експерта є його участь у цьому ж провадженні так само, як слідчого судді, судді, захисника або представника, свідка, спеціаліста, представника персоналу органу апробації, перекладача.

У п. 3.11. Рекомендацій зазначено, що для ідентифікації особи за ознаками навичок роботи на друкарській машинці (розміщення заголовка, ширина бережків, виділення абзаців, розміщення виносок тощо) надаються:

- вільні зразки на декількох аркушах у вигляді текстів, однотипних з досліджуваним (службові листи, статті тощо), надруковані даною особою приблизно в той самий час, що й досліджуваний текст;
- експериментальні зразки тексту обсягом у два-три аркуші, однотипного з тим, що досліджується, надруковані під диктовку особою, що підлягає ідентифікації.

Експериментальні зразки відбирають не менше ніж у три прийоми з невеликим розривом у часі. Це підвищує можливість виявлення відносно стійких ознак навичок виконавця.

По-перше, друкарські машинки в сучасному житті практично не використовують (вони вже встигли стати анахронізмом).

По-друге, не зрозуміло, у який спосіб експерт може встановити відносну стійкість ознак навичок виконавця, якщо друкарська машинка не може навіть у вигляді припущення передати стійкість, суттєвість та індивідуальність комплексу ознак, необхідних для ідентифікації особи виконавця.

По-третє, у Реєстрі взагалі не зазначено, якою саме методикою регламентовано проведення даного виду експертного дослідження.

Також у підпункті 3.3.4 Рекомендацій зазначено орієнтовний перелік вирішуваних питань з експертної спеціальності 2.3 Дослідження друкарських форм та інших способів виготовлення документів, а саме:

— Чи виготовлено наданий документ за допомогою принтера (копіювального апарата, багатофункціонального пристрою), зразки друку якого надані для порівняльного дослідження?

— Чи виготовлені надані документи на одному або різних принтерах (копіювальних апаратах, багатофункціональних пристроях)?

Пунктом 3.18. Рекомендацій уже зазначено, що під час призначення експертиз щодо документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки, необхідно з'ясувати, чи змінювались знімні частини (картриджі) або чи піддавались ремонту які-небудь вузли принтерів. Якщо картриджі лазерних принтерів змінювались, необхідно вжити заходів щодо розшуку відпрацьованих картриджів та надати їх на дослідження. Для проведення експертизи необхідно також вилучити вільні зразки, які були виготовлені на вилученому принтері в період, що відповідає періоду виготовлення досліджуваних документів.

Насамперед слід зауважити, що ідентифікація лазерного принтера, за допомогою якого було виготовлено документ, проводиться за дефектами картриджу, які утворилися у процесі його експлуатації. Сам картридж з електрофотографічним способом друку складається із шести основних частин, що беруть участь в отриманні тексту або зображення (фотобарабан, вал первинного заряду, магнітний вал, ракель, дозуюче лезо, фетрові ущільнювачі) [4].

У процесі друку деталі картриджа схильні до механічного зносу, що й призводить до їх виходу з ладу. Заміна однієї із вказаних вище частин може істотно вплинути на слідову картину досліджуваного документа.

Отже, вилучені вільні зразки, які були виготовлені на вилученому принтері в період, що відповідає періоду виготовлення досліджуваних документів, уже не повною мірою відображають власні ознаки картриджу принтера.

Викладене вище свідчить, що протягом останнього часу змісту та існуванню Рекомендацій, на жаль, не приділялася належна увага.

Дискусійні аспекти науково-методичних рекомендацій потребують подальшого ви-

рішення для підвищення ефективності судових експертиз.

Відсутність оперативної реакції на зміни може призвести до застарілих підходів, що не відповідають реаліям сучасної судової експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юсту України від 26.12.2012 р. № 1950/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0001-13#Text> (дата звернення: 10.09.2024).
2. Реєстр методик проведення судових експертиз Мін'юсту України. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (дата звернення: 10.09.2024).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.09.2024).
4. Будова картриджа лазерного принтера. URL: <https://kiev-it-service.com.ua/ua/blogi/budova-kartridzha-lazernogo-printera/> (дата звернення: 10.09.2024).